

اثر جایگاه مالی بر کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

محمدرضا مهربان پور^۱، محمد ندیری^۲، محمد جندقی قمی^۳

چکیده: پژوهش حاضر اثر جایگاه مالی بر کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی می کند. در این پژوهش از مدل تعدیل شده آلتمن به منظور شناسایی جایگاه مالی مشاهدات استفاده می شود. همچنین از لحاظ کیفیت سود، چهار ویژگی مبتنی بر اطلاعات حسابداری، شامل کیفیت اقلام تعهدی، پایداری، قابلیت پیش بینی و یکنواختی سود مدنظر قرار گرفته است. به منظور آزمون فرضیه ها و دستیابی به نتایج نیز، از نمونه های شامل ۱۱۹ شرکت در بازه زمانی سال های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴ و رگرسیون چند متغیره در مجموعه داده های ترکیبی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد مشاهداتی که از لحاظ معیارهای مدل تعدیل شده آلتمن در زمره شرکت های سالم قرار می گیرند، از لحاظ ویژگی کیفیت اقلام تعهدی به طور معناداری کیفیت بیشتری نسبت به شرکت های ورشکسته دارند؛ اما در ارتباط با ویژگی های پایداری، قابلیت پیش بینی و یکنواختی سود تفاوت معناداری مشاهده نشد.

واژه های کلیدی: اقلام تعهدی، پایداری سود، جایگاه مالی، قابلیت پیش بینی سود، یکنواختی سود.

۱. استادیار حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۲. استادیار اقتصاد، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۲/۰۴

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۱۵

نویسنده مسئول مقاله: محمدرضا مهربان پور

E-mail: mehrabanpour@ut.ac.ir

مقدمه

اطلاعات حسابداری با کیفیت می‌تواند در بهینگی تخصیص منابع مؤثر باشد. یکی از مهم‌ترین و محوری‌ترین این اطلاعات، سود حسابداری است که بسیاری از الگوهای تصمیم‌گیری مالی بر مبنای آن طراحی شده‌اند. پس از رسوایی‌های مالی اوایل قرن بیست و یکم، خیل عظیمی از تحقیقات حسابداری به سوی شناخت و ارزیابی ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی و ماحصل آن، سود حسابداری گرایش یافتند. اغلب تحقیقات انجام شده درباره کیفیت سود بر مبنای نظریه نمایندگی شکل گرفته‌اند. بر اساس این نظریه، به سبب جدایی مالکیت از مدیریت در شرکت‌های سهامی و تضاد منافع موجود بین مالکان و مدیران و قابلیت انعطاف استانداردهای حسابداری، این احتمال وجود دارد که مدیریت واحد گزارشگر با اعمال نظر در گزارشگری مالی، با نیت به حداکثر رساندن منافع خود به گمراه کردن استفاده‌کنندگان اقدام کند (بال، ۲۰۱۳).

بر اساس تحقیقات پیشین، یکی از عواملی که می‌تواند به ایجاد گرایش فرصت‌طلبانه در گزارشگری مالی توسط مدیریت منجر شود و ویژگی‌های کیفی سود را تحت تأثیر دهد، جایگاه مالی واحد تجاری است (بارث، بیور و لندسمن، ۱۹۹۸). در موارد بسیاری، به‌کارگیری روش‌های حسابداری تابع قضاوت و اعمال نظر مدیران است و از سوی دیگر، چنانچه مدیریت نتواند انتظارات سهامداران و اعتباردهندگان را برآورده سازد، با پیامدهای اقتصادی آن مواجه می‌شود. در نتیجه، سود حسابداری به‌عنوان شاخصی از خلاصه عملکرد واحد تجاری، ممکن است تحت تأثیر جایگاه مالی واحد تجاری، حاوی اطلاعاتی منصفانه برای استفاده‌کنندگان نباشد. به بیان دیگر، با تنزل جایگاه مالی واحد تجاری (از سلامت مالی به درماندگی مالی و در نهایت به ورشکستگی)، مدیریت انگیزه می‌یابد با استفاده از اختیارات خود در حوزه گزارشگری مالی، مانع رسیدن علائم ناکامی مالی واحد تجاری به استفاده‌کنندگان شود. این امر به ارائه سود بدون ویژگی‌های کیفی و خالی از اطلاعات سودمند به استفاده‌کنندگان برای اتخاذ تصمیمات اقتصادی منجر می‌شود.

فرانسیس، لافوند، اُلسون و شیپر (۲۰۰۴) ویژگی‌های کیفیت سود را در قالب ویژگی‌های مبتنی بر اطلاعات حسابداری (شامل ویژگی‌های کیفیت اقلام تعهدی، پایداری، قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود) و اطلاعات بازار (شامل ویژگی‌های مربوط بودن، به‌موقع بودن و محافظه‌کاری) تفکیک کردند. تحقیقات داخلی‌ای که تا کنون در زمینه اثر درماندگی بر کیفیت گزارشگری مالی انجام شده است، بر پایه مقایسه شرکت‌های دارای تداوم فعالیت و شرکت‌های ورشکست‌شده طرح‌ریزی شده‌اند. به‌علاوه، توجه تحقیقات موجود در این عرصه، بیشتر به ادبیات مدیریت سود گرایش دارد و شناخت جامعی از پیامدهای رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت بر ویژگی‌های کیفی سود

ارائه نمی‌دهند. از این رو، پژوهش حاضر، تلاش دارد با مقایسه‌ای فراگیر از ویژگی‌های مبتنی بر اطلاعات حسابداری کیفیت سود در شرکت‌های دارای تداوم فعالیت، اما با جایگاه مالی متفاوت، شواهدی را در زمینه اثرگذاری سلامت مالی بر کیفیت سود ارائه کند. به بیان دیگر، پژوهش حاضر در پی بررسی این مسئله است که آیا جایگاه مالی شرکت‌ها، کیفیت سود گزارش شده توسط آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد یا خیر؟

مطالب با بیان پیشینه و فرضیه‌های پژوهش ادامه می‌یابد و پس از آن، روش‌شناسی پژوهش معرفی می‌شود. بخش بعد به مطالعه ویژگی‌های کیفی سود در شرکت‌های با جایگاه مالی سالم و ورشکسته اختصاص دارد و در نهایت، نتایج پژوهش و پیشنهادها ارائه خواهد شد.

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

در دهه ۱۹۹۰ و در پی ظهور رفتارهای فرصت‌طلبانه بسیار مدیران برخی از واحدهای تجاری و تحت پیگرد قرار گرفتن مدیران و حساب‌رسان از سوی کمیسیون بورس اوراق بهادار آمریکا، در محافل دانشگاهی و تحقیقاتی، تأکید بر مفهوم کیفیت سود مطرح شد. این روند، در اوایل دهه ۲۰۰۰ میلادی به اوج خود رسید و به رسوایی‌های مالی وسیعی مانند انرون، ورلدکام و پارمالات دامن زد. این موضوع سبب توجه بیش از پیش محققان و محافل دانشگاهی به مبحث کیفیت سود شد (گایو و راپوسو، ۲۰۱۱). تحقیقات تجربی مقیاس‌هایی از کیفیت سود ارائه دادند. دچو و دیچو (۲۰۰۲) بیان می‌کنند سودی با کیفیت‌تر است که کیفیت ارقام تعهدی و پایداری آن بالا باشد. میخائیل، والتر و ویلیز (۲۰۰۳) معتقدند که قابلیت پیش‌بینی سود، نشان‌دهنده کیفیت بالای سود است. بال و شیواکومار (۲۰۰۵) سودی را با کیفیت‌تر می‌دانند که کمتر تحت تأثیر مدیریت سود قرار گرفته باشد و اخبار بد را به‌هنگام‌تر ارائه کند. فرانسیس و همکارانش (۲۰۰۴) ویژگی‌های کیفی سود را در دو دسته مبتنی بر اطلاعات حسابداری (شامل کیفیت ارقام تعهدی، پایداری، قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود) و اطلاعات بازار (شامل ویژگی‌های مربوط بودن، به‌موقع بودن و محافظه‌کاری) تفکیک کردند.

مفهوم جایگاه مالی با کیفیت سود مرتبط است. بر اساس نظریه نمایندگی، مدیران واحدهای تجاری انگیزه دارند که با اعمال نظر در گزارشگری مالی، اخبار بد را از استفاده‌کنندگان پنهان کنند تا از پیامدهای اقتصادی آن مصون بمانند. این انگیزه می‌تواند تحت تأثیر افول جایگاه مالی واحد گزارشگر تشدید شود و به کاهش کیفیت سود گزارش شده بینجامد. در این پژوهش بر ویژگی‌های مبتنی بر اطلاعات حسابداری کیفیت سود تأکید می‌شود؛ زیرا اطلاعات حسابداری

نسبت به اطلاعات بازار، با دقت بیشتری تغییرات جایگاه مالی واحد گزارشگری را انعکاس می‌دهند (کرمی و سیدحسینی، ۱۳۹۱).

کیفیت ارقام تعهدی بر این دیدگاه مبتنی است که سود می‌تواند تطابق بیشتری با جریان وجه نقد حاصل از عملیات داشته باشد (دچو و دیچو، ۲۰۰۲). شرکت‌های ورشکسته جریان وجه نقد ضعیفی دارند و به احتمال بیشتری از ارقام تعهدی برای حساب‌آرایی استفاده می‌کنند. این اقدام به کاهش تطابق ارقام تعهدی با جریان وجه نقد عملیاتی و در نتیجه کاهش کیفیت سود در شرکت‌های ورشکسته منجر می‌شود. پایداری سود بیان‌کننده استمرار سود برای یک دوره زمانی بلند مدت است. سود پایدار به‌عنوان کیفیت بالای سود در نظر گرفته می‌شود، در حالیکه سود ناپایدار حاکی از کیفیت پایین سود است. زمانی که شرکت به گزارش زیان اقدام می‌کند، این امکان وجود دارد که زیان‌های مورد انتظار در دوره گزارشگری جاری نیز شناخته شوند (باسو، ۱۹۹۷). با شناخت این زیان‌های مورد انتظار ولی تحقق نیافته در گزارشگری دوره جاری، مجموعه‌ای از زیان‌های آتی، به زیان ناپایدار در دوره جاری تبدیل می‌شود. این نوسان‌های منفی به سرعت تحقق پیدا می‌کنند، در حالیکه نوسان‌های مثبت به تدریج و در طول زمان گزارش می‌شوند. این عوامل موجب پایداری کمتر زیان نسبت به سود می‌شود (هاین، ۱۹۹۵). به‌طور معمول شرکت‌های ورشکسته زیان را بیشتر گزارش می‌کنند، بنابراین ترازنامه ضعیفی دارند، بر این اساس انتظار می‌رود که سود شرکت‌های ورشکسته نسبت به سود شرکت‌های سالم پایداری کمتری داشته باشد. قابلیت پیش‌بینی سود، بیان‌کننده توان سود جاری در پیش‌بینی سودهای آتی است. دیچو و تانگ (۲۰۰۸) بیان می‌کنند قابلیت پیش‌بینی سود، در بهبود پیش‌بینی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت اثر شایان توجهی دارد و خطای پیش‌بینی را کاهش می‌دهد. در این رابطه، به سبب محتمل‌تر بودن گزارشگری زیان و اعمال مدیریت سود فرصت‌طلبانه در شرکت‌هایی که با بحران مالی مواجه‌اند، انتظار می‌رود سود شرکت‌های سالم در مقایسه با شرکت‌های ورشکسته قابلیت پیش‌بینی بیشتری داشته باشند. یکنواختی سود، به میزان اعمال نظر مدیریت در گزارشگری مالی برای هموارسازی سود اشاره دارد. هر اندازه یکنواختی سود بیشتر باشد، نشان‌دهنده اعمال نظر بیشتر مدیریت در گزارشگری مالی و کیفیت پایین‌تر سود است. شرکت‌هایی که عملکرد ضعیفی دارند، احتمالاً از طریق استفاده نامناسب از ارقام تعهدی که کمتر به جریان وجه نقد عملیاتی تبدیل می‌شوند، به مدیریت سود فرصت‌طلبانه مبادرت می‌کنند. در نتیجه، انتظار می‌رود از لحاظ ویژگی یکنواختی سود نسبت به شرکت‌های سالم، کیفیت پایین‌تری داشته باشند.

مدل‌های شناسایی جایگاه مالی، برای شناسایی وضعیت و عملکرد مالی شرکت‌ها، ابزارهای کارآمدی هستند. این الگوها با طبقه‌بندی شرکت‌ها به سالم، درمانده مالی و ورشکسته، چشم‌اندازی از وضعیت اقتصادی شرکت به استفاده‌کنندگان ارائه می‌دهند (لی، آبیسکارا و ما، ۲۰۱۴). در عصر حاضر و با توسعه شرکت‌ها، افزایش فعالیت‌های اقتصادی، شدت گرفتن رقابت و چرخه‌های تورم و رکود در سطح اقتصاد جهانی، مسئله جایگاه مالی و پیش‌بینی چشم‌انداز اقتصادی واحدهای تجاری به دغدغه اصلی بسیاری از سرمایه‌گذاران در تصمیمات اقتصادی خود تبدیل شده است (احمدپور و شهسواری، ۱۳۹۳). این مسئله موجب شد تحقیق در زمینه شناسایی جایگاه مالی شرکت‌ها از اهمیت زیادی در دانش مالی و سرمایه‌گذاری برخوردار شود. سال‌های متعددی، محققان بسیاری با مطالعه در زمینه شرکت‌های ورشکسته تلاش کردند به مدل‌هایی برای شناسایی جایگاه مالی و پیش‌بینی چشم‌انداز اقتصادی واحدهای تجاری دست یابند. حاصل کار آنها، طبقه‌بندی شرکت‌ها به گروه‌های سالم، درمانده مالی و ورشکسته بود (فیروزیان، جاوید و نجم‌الدینی، ۱۳۹۰؛ فدایی‌نژاد، شهریاری و سلیم، ۱۳۹۴).

در این تحقیق به منظور شناسایی جایگاه مالی شرکت‌ها و طبقه‌بندی آنها به دو دسته سالم و ورشکسته، از مدل تعدیل‌شده آلمن استفاده می‌شود تا رابطه جایگاه مالی با کیفیت سود بررسی شود. مدل آلمن تعدیل‌شده، مدلی است که متناسب با وضعیت ایران بومی‌سازی شده و توان پیش‌بینی‌کنندگی مطلوبی دارد (کردستانی، تاتلی و کوثری‌فر، ۱۳۹۳). از طرف دیگر، این مدل بر پایه توانایی صورت‌های مالی شرکت‌ها بنا شده است. بر اساس ادبیات مدل‌های شناسایی جایگاه مالی، توانایی اطلاعات حسابداری در انعکاس دادن جایگاه مالی واحد گزارشگر، بیشتر از اطلاعات بازار است (کرمی و سیدحسینی، ۱۳۹۱). بر این اساس، انتظار می‌رود که مدل تعدیل‌شده آلمن نسبت به مدل‌های مبتنی بر اطلاعات بازار، توان بیشتری برای پیش‌بینی جایگاه مالی شرکت‌ها داشته باشد.

پیشینه تجربی

تئوری اثباتی حسابداری، پیش‌بینی می‌کند وقتی شرکت‌ها به وضعیت درماندگی مالی نزدیک می‌شوند، مدیران سعی می‌کنند با انتخاب روش‌های حسابداری سود افزا، از پیامدهای اقتصادی ناشی از درماندگی اجتناب کنند (واتس و زیمرمن، ۱۹۸۶). در این رابطه مطالعات تجربی بسیاری صورت گرفته است. سوئینی (۱۹۹۴) به این نتیجه رسید که مدیران در شرکت‌های در شرف نکول، به تغییراتی در سیاست‌های حسابداری خود دست می‌زنند تا درآمدها را افزایش دهند. ژو و حسین (۲۰۰۸) به این نتیجه رسیدند که درماندگی مالی، عامل تعیین‌کننده‌ای در میزان ارقام تعهدی غیرعادی است. طالب‌نیا، صالحی و جبارزاده (۲۰۱۱) به این نتیجه رسیدند که

ورشکستگی هیچ اثر معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارد. اعتمادی، دستگیر، مؤمنی و فرج‌زاده (۲۰۱۲) بیان کردند در سال قبل از ورشکستگی، اقلام تعهدی به بالاترین سطح خود می‌رسد. در مطالعه دیگری، لی و همکارانش (۲۰۱۴) نشان دادند اقلام تعهدی، قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود شرکت‌های سالم به‌طور معناداری کیفیت بیشتری نسبت به شرکت‌های ورشکسته دارد؛ اما در مورد پایداری سود این چنین نیست. حسین، سانوسی، مهنسیران و حسنان (۲۰۱۶) به این نتیجه رسیدند که بین درماندگی مالی با گزارشگری مالی غیرمنصفانه رابطه مثبت و معناداری برقرار است. ناگار و سن (۲۰۱۶) بیان کردند که با شدت گرفتن درماندگی مالی، شرکت‌ها به مدیریت افزایشی اقلام تعهدی روی می‌آورند. هو، هوانگ و فانگ (۲۰۱۷) نشان دادند که بین ریسک نکول اعتباری تاخت و افزایش اقلام تعهدی اختیاری رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

مشایخی، مهرانی، مهرانی و کرمی (۱۳۸۴) به این نتیجه رسیدند که عملکرد ضعیف واحد تجاری، به استفاده بیشتر مدیریت از اقلام تعهدی اختیاری منجر می‌شود. خواجوی، بایزیدی و جبارزاده (۱۳۹۱) بیان کردند که کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های غیردرمانده پایین‌تر است و پایداری کمتری دارد. مهرانی و زارع‌زادگان (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیدند که بین کیفیت سود و جریان‌های نقد عملیاتی آتی رابطه معناداری وجود دارد و این رابطه تحت تأثیر وضعیت مالی شرکت‌ها قرار می‌گیرد. کرمی و افتخاری (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیدند که پایداری سود در دوره رونق نسبت به دوره رکود کمتر است. ابراهیمی کردلر و محمدی شاد (۱۳۹۳) بیان کردند بین ریسک نکول و ضریب واکنش سود رابطه منفی و معنادار وجود دارد. کردستانی و تاتلی (۱۳۹۳) به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های ورشکسته به‌طور متوسط کیفیت سود پایین‌تری دارند. نتایج احمدپور و شهسواری (۱۳۹۳) نشان داد با افزایش احتمالی درماندگی مالی، دستکاری سود توسط مدیران افزایش می‌یابد. بر اساس یافته‌های صالحی و بذرگر (۱۳۹۴) بین اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی اختیاری تعدیل شده با توان پیش‌بینی مدل آلتمن رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد، اما با توان پیش‌بینی مدل اوهلسون رابطه معکوس و معناداری ایجاد می‌شود.

در اغلب تحقیقات داخلی پیشین، از ماده ۱۴۱ قانون تجارت به‌عنوان شاخصی برای دسته‌بندی شرکت‌ها بر حسب وضعیت مالی استفاده شده است. انتقادی که به این دسته مطالعات وارد است، سودمندی نتایج مطالعات تنها برای استفاده‌کنندگان و تصمیم‌گیرندگان، به‌ویژه مشارکت‌کنندگان در بازارهای سرمایه است. آنچه از این تحقیقات به‌دست می‌آید، مقایسه‌ای از شرکت‌های دارای تداوم فعالیت و شرکت‌های کنار گذاشته شده از بورس اوراق بهادار است و اطلاعات شایان توجه دیگری برای تصمیم‌گیرندگان اقتصادی ارائه نمی‌کنند. در نتیجه، در این

پژوهش با تأکید بر جایگاه مالی و پیش‌بینی وضعیت اقتصادی واحد گزارشگر، از مدل تعدیل شده آلمن (کردستانی و همکاران، ۱۳۹۳) به منظور ارائه شواهد آینده‌نگر در زمینه گزارشگری مالی به ذی‌نفعان و تصمیم‌گیرندگان استفاده می‌شود. در این پژوهش، بر حسب شکاف موجود در ادبیات داخلی، اثر جایگاه مالی بر ویژگی‌های مبتنی بر اطلاعات حسابداری کیفیت سود شامل کیفیت ارقام تعهدی، پایداری، قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی در قالب فرضیه‌های زیر بررسی می‌شود:

فرضیه ۱: کیفیت ارقام تعهدی شرکت‌های سالم به‌طور معناداری بیشتر از کیفیت ارقام تعهدی شرکت‌های ورشکسته است.

فرضیه ۲: پایداری سود شرکت‌های سالم به‌طور معناداری بیشتر از پایداری سود شرکت‌های ورشکسته است.

فرضیه ۳: قابلیت پیش‌بینی سود شرکت‌های سالم به‌طور معناداری بیشتر از قابلیت پیش‌بینی سود شرکت‌های ورشکسته است.

فرضیه ۴: از لحاظ یکنواختی سود، کیفیت سود شرکت‌های سالم به‌طور معناداری بیشتر از کیفیت سود شرکت‌های ورشکسته است.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، به‌منظور تحلیل داده‌ها از رگرسیون چندمتغیره با روش حداقل مربعات معمولی در داده‌های ترکیبی (پنل) نامتوازن استفاده شده است. داده‌های پژوهش از طریق نرم‌افزار ره‌آورد نوین و بانک اطلاعاتی سازمان بورس و اوراق بهادار (کدال) جمع‌آوری شدند. جامعه آماری پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴ را دربرمی‌گیرد. در نمونه‌گیری از جامعه آماری به پنج شرط زیر توجه شده است:

۱. در دوره زمانی پژوهش، شرکت در بورس اوراق بهادار تهران حضور داشته باشد.
 ۲. در گروه شرکت‌های بیمه، سرمایه‌گذاری، بانک‌ها و واسطه‌گری مالی نباشد.
 ۳. به‌منظور افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی شرکت منتهی به اسفند بوده و در دوره مطالعه تغییر سال مالی نداده باشد.
 ۴. صورت‌های مالی شرکت حسابرسی شده و غیرتلفیقی باشد.
 ۵. اطلاعات مالی شرکت در دوره زمانی اجرای پژوهش در دسترس باشد.
- پس از اعمال محدودیت‌های فوق، ۱۱۹ شرکت برای نمونه پژوهش انتخاب شد. گفتنی است، تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از نرم‌افزارهای اکسل و ایویوز انجام گرفته است.

مدل و متغیرهای پژوهش

متغیرهای وابسته این مطالعه شامل متغیرهای کیفیت ارقام تعهدی سود (AQ)، پایداری سود (PERS)، قابلیت پیش‌بینی سود (PRED) و یکنواختی سود (SMOOTH)، در چهار مدل مجزا است. همچنین مقایسه کیفیت سود بر اساس جایگاه مالی، با تعریف یک متغیر مجازی (HVSb) انجام می‌گیرد، به طوری که برای شرکت‌های سالم مقدار ۱ و برای شرکت‌های ورشکسته مقدار ۰ در نظر گرفته شده است. به منظور محاسبه چهار ویژگی یادشده از کیفیت سود، از بازه‌های زمانی گردشی پنج‌ساله، $t-4$ ، ... و t استفاده شده است. مدل پژوهش به شرح زیر است:

$$\begin{aligned} \text{Dependent Variable}_{it} & \quad \text{رابطه (۱)} \\ & = b_0 + b_1 HVSb_{it} + b_2 SIZE_{it} + b_3 NEGEARN_{it} \\ & \quad + b_4 CFO_{it} + b_5 SALES_{it} + z \end{aligned}$$

در این مدل i شرکت و t سال را نشان می‌دهد. Dependent Variable معرف متغیر وابسته مدل است که برای آزمون فرضیه‌های اول تا چهارم به ترتیب با متغیرهای AQ، PERS، SMOOTH و PRED جایگزین می‌شود.

در ادامه، متغیرهای مدل پژوهش به شرح زیر معرفی شده‌اند.

کیفیت ارقام تعهدی (AQ): در این مطالعه از مقیاس کیفیت سود مبتنی بر مدل دچو و دیچو (۲۰۰۲) و به شرح زیر استفاده شده است:

$$\begin{aligned} \frac{TCA_{j,t}}{TotalAsset_{j,t-1}} & = b_0 + b_1 \times \frac{CFO_{j,t-1}}{TotalAsset_{j,t-1}} + \quad \text{رابطه (۲)} \\ & \quad b_2 \times \frac{CFO_{j,t}}{TotalAsset_{j,t-1}} + b_3 \times \frac{CFO_{j,t+1}}{TotalAsset_{j,t-1}} + \varepsilon_{j,t} \end{aligned}$$

$$TCA_{j,t} = (\Delta CA_{j,t} - \Delta CL_{j,t} - \Delta Cash_{j,t} + \Delta STDEBT_{j,t} + \Delta TP_{j,t})$$

که در آن، j شرکت؛ t سال؛ $t-1$ سال گذشته، TCA کل ارقام تعهدی، TotalAsset کل دارایی‌ها، CFO جریان وجه نقد عملیاتی، CA دارایی‌های جاری، CL بدهی‌های جاری، Cash وجه نقد، STDEBT حصة جاری تسهیلات دریافتی، TP مالیات پرداختی را نشان می‌دهد. در این مدل، کیفیت ارقام تعهدی با استفاده از انحراف معیار خطای باقیمانده $\sigma(\varepsilon_{j,t})$ اندازه‌گیری می‌شود. این معیار به میزان ارقام تعهدی جاری اشاره دارد که به وجه نقد عملیاتی تبدیل شده‌اند. مقادیر بزرگ‌تر برای خطای باقی‌مانده، به کیفیت ارقام تعهدی و کیفیت سود پایین‌تر اشاره دارد.

پایداری سود (PERS): برای اندازه‌گیری این متغیر از مقیاس فرانسیس و همکارانش (۲۰۰۴) به شرح زیر استفاده شده است:

$$\frac{Earn_{j,t}}{TotalAssets_{j,t-1}} = \alpha + \delta_1 \times \frac{Earn_{j,t-1}}{TotalAssets_{j,t-1}} + V_{j,t} \quad \text{رابطه ۳}$$

در این مدل، Earn سود خالص قبل از اقلام غیرعادی را نشان می‌دهد و پایداری سود با استفاده از ضریب شیب δ_1 برآورد می‌شود. مقادیر δ_1 نزدیک به ۱ (یا بزرگ‌تر از ۱) نشان‌دهنده پایداری بالای سود است؛ در حالیکه مقادیر نزدیک به صفر ناپایداری بالای سود را بیان می‌کند. سود پایدار به‌عنوان کیفیت بالای سود در نظر گرفته می‌شود، در حالیکه سود ناپایدار حاکی از کیفیت پایین سود است.

قابلیت پیش‌بینی سود (PRED): در این مطالعه بر اساس کار فرانسیس و همکارانش (۲۰۰۴)، قابلیت پیش‌بینی سود با استفاده از ریشه دوم واریانس خطای برآورد شده از معادله پایداری سود و به شرح زیر اندازه‌گیری شده است:

$$Pred_{j,t} = \sqrt{\sigma^2(\hat{v}_{j,t})} \quad \text{رابطه ۴}$$

در این مقیاس، $\sigma^2(\hat{v}_{j,t})$ واریانس باقی‌مانده‌های مدل پایداری سود را نشان می‌دهد و قابلیت پیش‌بینی سود با استفاده از انحراف معیار باقی‌مانده‌های $(\hat{v}_{j,t})$ حاصل از رابطه ۳ محاسبه می‌شود. مقادیر بزرگ‌تر برای $Pred_{j,t}$ بیان‌کننده قابلیت پیش‌بینی کمتر سود و در نتیجه کیفیت پایین‌تر سود است.

یکنواختی سود (SMOOTH): در این مطالعه به‌منظور اندازه‌گیری یکنواختی سود از مدل فرانسیس و همکارانش (۲۰۰۴) به شرح زیر استفاده می‌شود:

$$Smooth_{j,t} = \frac{\sigma\left(\frac{CFO_{j,t}}{TotalAssets_{j,t-1}}\right)}{\sigma\left(\frac{Earn_{j,t}}{TotalAssets_{j,t-1}}\right)} \quad \text{رابطه ۵}$$

در این مدل σ انحراف معیار، CFO جریان وجه نقد عملیاتی و Earn سود قبل از اقلام غیرعادی را نشان می‌دهد. نسبت بیش از ۱ نشان‌دهنده نوسان بیشتر جریان وجه نقد عملیاتی نسبت به نوسان سود و در نتیجه اختلاف بیشتر سود هموار نشده و سود هموار شده است. این اختلاف به‌عنوان استفاده نامناسب از اقلام تعهدی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین، مقادیر بزرگ برای $Smooth_{j,t}$ ، گویای یکنواختی بیشتر سود و کیفیت پایین سود است.

جایگاه مالی (HVSB): برای اندازه‌گیری این متغیر از مدل تعدیل شده آلتمن (کردستانی و همکاران، ۱۳۹۳) استفاده شده است. این مدل، به شرح زیر است:

$$T - score A = 0.291X_1 + 2.458X_2 - 0.301X_3 - 0.079X_4 - 0.05X_5 \quad \text{رابطه ۶}$$

در این مدل، X_1 نسبت سرمایه در گردش به کل دارایی‌ها، X_2 نسبت سود انباشته به کل دارایی‌ها، X_3 نسبت سود قبل از بهره و مالیات به کل دارایی‌ها، X_4 نسبت ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها و X_5 نسبت فروش به کل دارایی‌ها را نشان می‌دهد. امتیاز مساوی یا بیشتر از ۰/۶ نشان‌دهنده سلامت مالی، امتیاز بین ۰/۶ تا -۰/۱۴ گویای درماندگی مالی و امتیاز مساوی یا کمتر از -۰/۱۴ معرف ورشکستگی است.

متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی پژوهش به شرح زیر هستند:

اندازه شرکت (SIZE): از طریق لگاریتم کل دارایی‌ها اندازه‌گیری شده است.

سود منفی (NEG EARN): در صورت گزارش زیان طی پنج سال گذشته، مقدار آن ۱ و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود.

نوسان جریان وجه نقد عملیاتی (CFO): از طریق انحراف معیار نسبت جریان وجه نقد عملیاتی به کل دارایی‌ها طی پنج سال گذشته محاسبه شده است (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴).

نوسان فروش (SALES): از طریق انحراف معیار نسبت فروش به کل دارایی‌ها طی پنج سال گذشته محاسبه شده است (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴).

شرکت‌های بزرگ‌تر در برخورداری از کیفیت سود بالاتر مستعدترند. سودهای منفی نیز، زیان‌های گذشته‌اند و هر گونه برآورد از سود در دوره‌های با سود منفی، می‌تواند نشان‌دهنده خطاهای اساسی در برآورد و کیفیت پایین‌تر سود باشد. ناپایداری جریان وجه نقد عملیاتی و ناپایداری فروش، نشان‌دهنده عدم اطمینان و کیفیت پایین سود است (دجو و دیچو، ۲۰۰۲).

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش، در جدول ۱ درج شده است. مقدار بیشتر برای کیفیت ارقام تعهدی، بیان‌کننده کیفیت سود پایین‌تر است. بر اساس اطلاعات آمار توصیفی، میانگین کیفیت

اقدام تعهدی مشاهدات پژوهش ۰/۱۲۹ و انحراف معیار آن ۰/۰۶۴ به دست آمده است که مقدار بیشتر برای آن، نشان‌دهنده کیفیت سود پایین‌تر است. میانگین متغیر پایداری سود نیز ۰/۴۸۷ به دست آمده و مقدار بیشتر برای این متغیر، بیان‌کننده کیفیت سود بیشتر است. مقدار بیشتر برای متغیرهای قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود، کیفیت سود پایین‌تر را نشان می‌دهد و میانگین مشاهدات برای این دو متغیر به ترتیب ۰/۰۵۵ و ۱/۶۴۸ به دست آمده است. متغیر کنترلی سود منفی، نشان می‌دهد به طور متوسط حدود ۶۳ درصد مشاهدات پژوهش با گزارش زیان طی پنج سال گذشته همراه بوده است. متغیرهای نوسان وجه نقد عملیاتی و نوسان فروش نیز به ترتیب نشان می‌دهند طی پنج سال گذشته به طور متوسط وجه نقد عملیاتی و فروش شرکت‌های در دست مطالعه به اندازه ۰/۰۸۸ و ۰/۱۸۱ نوسان داشته‌اند.

جدول ۱. آمار توصیفی

متغیرها	نماد متغیر	میانگین	میانانه	انحراف معیار	حداکثر	حداقل
کیفیت اقدام تعهدی	AQ	۰/۱۲۹	۰/۱۱۷	۰/۰۶۴	۰/۵۱۴	۰/۰۳۰
پایداری سود	PERS	۰/۴۸۷	۰/۳۳۴	۰/۹۸۰	۶/۴۶۳	-۱/۳۶۳
قابلیت پیش‌بینی	PRED	۰/۰۵۵	۰/۰۴۴	۰/۰۳۹	۰/۲۵۲	۰/۰۱۰
یکنواختی سود	SMOOTH	۱/۶۴۸	۱/۱۹۷	۱/۲۹۰	۸/۰۳۸	۰/۱۵۲
اندازه شرکت	SIZE	۵/۹۷۵	۵/۹۲۶	۰/۶۲۴	۸/۰۷۲	۴/۷۹۲
سود منفی	NEGARN	۰/۶۳۰	۱	۰/۴۸۴	۱	۰
نوسان وجه نقد عملیاتی	CFO	۰/۰۸۸	۰/۰۷۸	۰/۰۵۲	۰/۴۵۸	۰/۰۱۳
نوسان فروش	SALES	۰/۱۸۱	۰/۱۴۴	۰/۱۵۳	۰/۹۹۷	۰/۰۲۱

همچنین در جدول ۲ روابط همبستگی بین متغیرها ارائه شده است. همبستگی بین متغیر کیفیت اقدام تعهدی با دو متغیر قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود مثبت است، اما با پایداری سود منفی به دست آمده که گویای کاهش کیفیت سود با افزایش سه متغیر کیفیت اقدام تعهدی، قابلیت پیش‌بینی و یکنواختی سود و افزایش کیفیت سود با افزایش متغیر پایداری سود است. متغیر اندازه با کیفیت اقدام تعهدی رابطه مثبت و معناداری برقرار کرده است. این امر نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ‌تر از اقدام تعهدی بیشتری برای مدیریت سود خود استفاده می‌کنند. همچنین مشاهده می‌شود که متغیر سود منفی، با کیفیت اقدام تعهدی رابطه مثبت و معناداری دارد، اما با پایداری سود رابطه منفی و معناداری برقرار کرده است. این نتایج بیان

می کند که شرکتها در زمان وجود اخبار بد، از ارقام تعهدی برای بهبود وجهه گزارشگری خود استفاده می کنند. از سوی دیگر، گزارش زیان موجب کاهش پایداری سود شرکتها می شود. بین متغیر نوسان وجه نقد عملیاتی با متغیرهای کیفیت ارقام تعهدی و یکنواختی سود رابطه مثبت و معناداری مشاهده می شود و نشان می دهد که با نوسان جریان وجه نقد عملیاتی، دو ویژگی کیفی یاد شده، کاهش می یابد. به علاوه، همان گونه که مشاهده می شود، هیچ همبستگی کاملی بین هیچ یک از متغیرهای مستقل پژوهش وجود ندارد.

جدول ۲. ضریب همبستگی

همبستگی	کیفیت ارقام تعهدی	پایداری	قابلیت پیش بینی	یکنواختی سود	جایگاه مالی
کیفیت ارقام تعهدی	۱/۰۰۰				
پایداری	-۰/۰۱۷	۱/۰۰۰			
قابلیت پیش بینی	۰/۲۵۸***	-۰/۰۲۲	۱/۰۰۰		
یکنواختی سود	۰/۰۱۲	-۰/۰۱۷	-۰/۳۸۸***	۱/۰۰۰	
جایگاه مالی	-۰/۳۴۲***	۰/۲۰۵**	۰/۱۱۶	-۰/۰۵۱	۱/۰۰۰
اندازه	۰/۱۴۶*	-۰/۰۲۴	۰/۰۴۰	۰/۰۱۸	-۰/۰۳۳
سود منفی	۰/۲۲۰***	-۰/۱۸۴**	-۰/۰۵۱	-۰/۰۶۶	-۰/۸۸۴***
نوسان جریان وجه نقد عملیاتی	۰/۲۲۸***	۰/۱۳۴	-۰/۰۰۵	۰/۵۶۱***	-۰/۰۵۶
نوسان فروش	۰/۱۲۸	-۰/۰۲۶	۰/۰۱۶	-۰/۰۴۳	-۰/۳۶۸***
همبستگی	اندازه	سود منفی	نوسان جریان وجه نقد عملیاتی	نوسان فروش	
کیفیت ارقام تعهدی					
پایداری					
قابلیت پیش بینی					
یکنواختی سود					
جایگاه مالی					
اندازه	۱/۰۰۰				
سود منفی	-۰/۰۱۴	۱/۰۰۰			
نوسان جریان وجه نقد عملیاتی	-۰/۰۴۸	۰/۰۴۵	۱/۰۰۰		
نوسان فروش	-۰/۰۴۷	۰/۲۷۳***	۰/۰۷۶	۱/۰۰۰	

* معناداری در سطح ۱۰ درصد، ** معناداری در سطح ۵ درصد و *** معناداری در سطح ۱ درصد

آمار استنباطی

پیش از برآزش مدل پژوهش، به منظور تصمیم‌گیری درباره نحوه برآزش مدل پژوهش، از آزمون‌های چاو و هاسمن استفاده شده است. نتایج این آزمون‌ها به شرح جدول ۳ است.

جدول ۳. نتایج آزمون‌های چاو و هاسمن

فرضیه	آماره چاو	Sig	نتیجه آزمون چاو	آماره هاسمن	Sig	نتیجه آزمون هاسمن
اول	۵/۴۶۰	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی	۵/۰۳۳	۰/۴۱۱	اثرهای تصادفی
دوم	۱/۳۹۰	۰/۰۳۷	داده‌های تابلویی	۱/۹۱۱	۰/۸۶۱	اثرهای تصادفی
سوم	۸/۶۷۶	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی	۲۰/۲۸۶	۰/۰۰۱	اثرهای ثابت
چهارم	۳/۷۰۷	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی	۷/۷۳۲	۰/۱۷۱	اثرهای تصادفی

نتایج مندرج در جدول ۴ نشان می‌دهد که ضریب متغیر HVSB برای فرضیه اول منفی و معنادار است، اما برای فرضیه دوم، سوم و چهارم، از لحاظ آماری معنادار نیست. به بیان دیگر، فرضیه نخست پژوهش، مطابق با مبانی نظری پژوهش به تأیید می‌رسد، اما فرضیه‌های دوم، سوم و چهارم را نمی‌توان تأیید کرد. در آزمون فرضیه نخست پژوهش، به دلیل احتمال وجود خودهمبستگی در باقی‌مانده‌های مدل، از روش وایت دیاگنوال استفاده شده است. همچنین همان‌طور که مشاهده می‌شود، برای فرضیه نخست پژوهش، متغیر CFO دارای ضریب مثبت و معنادار است. این شواهد مطابق انتظار، نشان می‌دهد با افزایش نوسان جریان وجه نقد عملیاتی شرکت، کیفیت سود آن کاهش می‌یابد. ضریب آماره F نیز معنادار است و معناداری کلی مدل برای آزمون فرضیه نخست پژوهش را نشان می‌دهد.

همچنین، در آزمون فرضیه دوم به دلیل وجود شواهدی مبتنی بر احتمال وجود خودهمبستگی در باقی‌مانده‌های مدل، از روش وایت دیاگنوال برای برآزش استفاده شد. با آزمون فرضیه دوم پژوهش مشاهده می‌شود که نمی‌توان در سطح خطای ۵ درصد، این فرضیه را تأیید کرد. به بیان دیگر، ادعای وجود تفاوت معنادار در پایداری سود شرکت‌های سالم و ورشکسته تأیید نمی‌شود. در آزمون فرضیه سوم پژوهش، بر اساس آزمون دوربین - واتسون، شواهدی از احتمال وجود خودهمبستگی در باقی‌مانده‌ها مشاهده نشد و با برآزش مدل پژوهش، رابطه معناداری بین جایگاه مالی واحد گزارشگر و قابلیت پیش‌بینی سود به دست نیامد. با وجود این، مشاهده می‌شود که بین قابلیت پیش‌بینی سود و متغیرهای سود منفی و نوسان جریان وجه نقد عملیاتی، رابطه منفی و معنادار وجود دارد، اما بین قابلیت پیش‌بینی سود و متغیر نوسان فروش رابطه مثبت و معنادار

برقرار شده است. این شواهد نشان می‌دهد در شرکت‌های زیان‌ده و با نوسان جریان وجه نقد عملیاتی بیشتر، قابلیت پیش‌بینی سود افزایش می‌یابد، اما با نوسان فروش، از قابلیت پیش‌بینی سود کاسته می‌شود. این شواهد می‌تواند بیان‌کننده ویژگی حسابداری تعهدی باشد. به بیان دیگر، سود حسابداری بر اساس اقلام تعهدی محاسبه می‌شود و شرکت‌های زیان‌ده تلاش می‌کنند با استفاده از اقلام تعهدی، نوسان سود خود را کاهش دهند. در این وضعیت، جریان وجه نقد عملیاتی معیار بهتری برای پیش‌بینی آینده واحد تجاری است. به علاوه، سود حسابداری با توان بیشتری نسبت به جریان وجه نقد عملیاتی می‌تواند خود را پیش‌بینی کند و در اثر اقلام تعهدی، نسبت به جریان وجه نقد عملیاتی نوسان کمتری را تجربه خواهد کرد. اما زمانی که فروش شرکت دچار نوسان می‌شود، به تبع آن، سود نیز به عنوان ماحصل سیستم حسابداری تعهدی دچار نوسان شده و قابلیت پیش‌بینی سود کاهش می‌یابد.

جدول ۴. آزمون فرضیه‌های پژوهش

متغیر	فرضیه ۱ اقلام تعهدی		فرضیه ۲ پایداری		فرضیه ۳ قابلیت پیش‌بینی		فرضیه ۴ یکنواختی	
	Sig	ضریب	Sig	ضریب	Sig	ضریب	Sig	ضریب
C	۰/۱۳۹	۰/۱۱۰	۰/۹۵۹	-۰/۲۴۷	۰/۵۰۷	-۰/۰۵۸	۰/۷۱۸	۰/۲۶۱
HVSB	۰/۰۴۱	-۰/۰۴۵	۰/۲۱۶	-۰/۳۸۴	۰/۷۴۸	-۰/۰۰۸	۰/۰۹۰	-۰/۶۱۲
SIZE	۰/۷۱۹	۰/۰۰۳	-۰/۱۱۲	۰/۳۹۸	۰/۰۸۱	-۰/۰۲۵	۰/۲۶۸	۰/۱۱۳
NEGEARN	۰/۱۰۲	-۰/۰۲۴	۰/۲۱۷	۰/۲۲۹	۰/۰۰۳	-۰/۰۴۱	۰/۱۶۷	-۰/۴۷۹
CFO	۰/۰۴۰	-۰/۳۱۷	۲/۵۲۵	۰/۰۶۸	۰/۰۰۰	-۰/۲۷۴	۰/۰۰۰	۱۴/۳۱۹
SALES	۰/۵۵۳	-۰/۰۱۳	-۱/۳۱۴	۰/۲۵۶	۰/۰۲۲	-۰/۰۶۱	۰/۰۰۶	-۰/۷۶۱
R ^۲	۰/۰۸۳		۰/۰۷۹		۰/۸۳۸		۰/۳۳۳	
F	۴/۲۵۸		۴/۷۸۹		۸/۳۸۶		۲۷/۴۲۷	
Prob. F	۰/۰۰۱		۰/۰۰۰		۰/۰۰۰		۰/۰۰۰	
Durbin-Watson	۰/۹۹۰		۱/۳۵۵		۱/۹۶۰		۰/۹۰۶	

در نهایت، به منظور آزمون فرضیه چهارم، به دلیل وجود شواهدی از احتمال خودهمبستگی باقی‌مانده‌ها، از روش وایت دیاگنوال استفاده شده است. بر اساس شواهد به دست آمده از آزمون فرضیه چهارم، مشخص می‌شود که در سطح خطای ۵ درصد، نمی‌توان رابطه معناداری را بین جایگاه مالی و یکنواختی سود مشاهده کرد. با این حال، بین یکنواختی سود و متغیر CFO رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و بین یکنواختی سود و متغیر SALES رابطه منفی و معناداری

مشاهده می‌شود. این شواهد مطابق با مبانی نظری مدل یکنواختی سود است. به بیان دیگر، یکنواختی سود با افزایش نوسان جریان وجه نقد عملیاتی افزایش یافته و با افزایش نوسان فروش کاهش می‌یابد.

به‌طور کلی، رد فرضیه‌های دوم، سوم و چهارم را می‌توان به وضعیت محیطی ایران نسبت داد. به بیان دیگر، وضعیت پیچیده و مبهم اقتصادی و جوّ سیاسی حاکم بر ایران، ممکن است که جریان‌های وجه نقد عملیاتی و سود حسابداری شرکت‌های سالم را نیز همانند شرکت‌های ناسالم دچار نوسان کند و موجب کاهش ویژگی‌های کیفی نام برده شود (خواجوی و همکاران، ۱۳۹۱). سایر نتایج پژوهش در جدول ۴ ارائه شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش، به بررسی اثر جایگاه مالی بر کیفیت سود پرداخته شد. برای این کار، جایگاه مالی مشاهدات مطالعه با استفاده از مدل تعدیل شده آلتمن مشخص شد و پس از آن با آزمون چهار فرضیه، مقایسه‌ای میان کیفیت سود شرکت‌های سالم و ورشکسته انجام گرفت. نتایج آزمون فرضیه اول نشان داد کیفیت اقلام تعهدی شرکت‌های سالم به‌طور معناداری بیشتر از شرکت‌های ورشکسته است. بنابراین، مطابق با نتایج سوئینی (۱۹۹۴)، ژو و حسین (۲۰۰۸)، اعتمادی و همکاران (۲۰۱۲)، لی و همکاران (۲۰۱۴)، حسین و همکاران (۲۰۱۶)، ناگار و سن (۲۰۱۶)، هو و همکاران (۲۰۱۷)، مشایخی و همکاران (۱۳۸۴)، مهرانی و زارع زادگان (۱۳۹۲)، احمدپور و شهسواری (۱۳۹۳) و صالحی و بذرگر (۱۳۹۴) می‌توان بیان کرد که اقلام تعهدی شرکت‌های سالم نسبت به شرکت‌های ورشکسته، با احتمال بیشتری به جریان وجه نقد منتج می‌شود، بنابراین از کیفیت بالاتری برخوردارند. به بیان دیگر، شرکت‌های ورشکسته تلاش دارند به‌وسیله اقلام تعهدی اختیاری، سودی متفاوت از عملکرد واقعی خود گزارش کنند تا از این طریق مانع رسیدن اخبار بد به استفاده‌کنندگان شوند و به این ترتیب، خود را از پیامدهای اقتصادی نشئت گرفته از برآورده‌نکردن انتظارات سهامداران و سایر ذی‌نفعان مصون کنند. با وجود این، نتایج طالب‌نیا و همکاران (۲۰۱۱) مبنی بر بی‌تأثیر بودن شرایط ورشکستگی بر کیفیت گزارشگری به تأیید نمی‌رسد. این اختلاف در نتایج را می‌تواند در روش‌شناسی متفاوت پژوهش طالب‌نیا و همکارانش (۲۰۱۱) جست‌وجو کرد؛ زیرا طالب‌نیا و همکارانش (۲۰۱۱) با به‌کارگیری رگرسیون مقطعی لوجیت، اثرهای ناشی از زمان و خاص شرکت را در مطالعه خود لحاظ نکرده‌اند.

با آزمون فرضیه دوم پژوهش مشاهده شد که مطابق با نتایج لی و همکارانش (۲۰۱۴)، تفاوت معناداری بین پایداری سود شرکت‌های سالم و ورشکسته وجود ندارد. با وجود این، نتایج خواجوی و همکاران (۱۳۹۱)، کرمی و افتخاری (۱۳۹۲)، ابراهیمی کردلر و محمدی شاد (۱۳۹۳) و کردستانی و تاتلی (۱۳۹۳) تأیید نمی‌شود. دلیل احتمالی این اختلاف در نتایج را می‌توان در روش‌شناسی متفاوت و به‌کارگیری مدل‌های کیفیت گزارشگری مبتنی بر اطلاعات بازار جست‌وجو کرد.

در فرضیه سوم پژوهش نیز مشخص شد که بین قابلیت پیش‌بینی سود شرکت‌های سالم و ورشکسته، تفاوت معناداری وجود ندارد. شواهد به‌دست آمده، نتایج تحقیقات لی و همکارانش (۲۰۱۴) را تأیید نمی‌کند. این اختلاف می‌تواند نشئت گرفته از تفاوت محیط اقتصادی ایران و چین باشد.

در نهایت با آزمون فرضیه چهارم پژوهش مشاهده شد که از لحاظ یکنواختی سود، کیفیت سود شرکت‌های سالم و شرکت‌های ورشکسته تفاوت معناداری ندارند. این نتیجه، با نتایج لی و همکاران (۲۰۱۴)، کردستانی و تاتلی (۱۳۹۳) و احمدپور و شهسواری (۱۳۹۳) سازگاری ندارد. اختلاف نتیجه حاضر با پژوهش‌های یاد شده را می‌توان به ترتیب به تفاوت محیط اقتصادی، روش‌شناسی و نمونه پژوهش نسبت داد.

بدین ترتیب بر اساس شواهدی که از پژوهش به‌دست آمد، مشخص شد جایگاه مالی واحد گزارشگر می‌تواند رفتار مدیریت در گزارشگری مالی و کیفیت ارقام تعهدی را تحت تأثیر قرار دهد. در نتیجه، به مشارکت‌کنندگان و ناظران بازار سرمایه توصیه می‌شود با استفاده از مدل‌های شناسایی جایگاه مالی، مانند مدل تعدیل شده آلتمن و پیش‌بینی چشم‌انداز اقتصادی واحد گزارشگر، نسبت به کیفیت گزارشگری شرکت‌ها به شناخت کامل‌تری دست یابند.

فهرست منابع

- ابراهیمی کردلر، ع.؛ محمدی شاد، ز. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین ریسک نکول و ضریب واکنش سود. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۱ (۱)، ۱۸-۱.
- احمدپور، ا.؛ شهسواری، م. (۱۳۹۳). بررسی نحوه اعمال اختیارات مدیران در مراحل مختلف در ماندگی مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مجله دانش حسابداری*، ۵ (۱۹)، ۲۷-۵۰.

خواجوی، ش.؛ بایزیدی، ا.؛ جبارزاده کنگرلویی، س. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های درمانده و غیردرمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌های تجربی حسابداری (۳)، ۶۸-۵۳.

صالحی، م.؛ بزرگر، ح. (۱۳۹۴). رابطه بین کیفیت سود و ورشکستگی. راهبرد مدیریت مالی، ۳ (۸)، ۱۴۰-۱۱۳.

فدایی‌نژاد، م.؛ شهریاری، س.؛ سلیم، ف. (۱۳۹۴). تجزیه و تحلیل رابطه ریسک درماندگی مالی و بازده سهام. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۲ (۲)، ۲۶۲-۲۴۳.

فیروزیان، م.؛ جاوید، د.؛ نجم‌الدینی، ن. (۱۳۹۰). کاربرد الگوریتم ژنتیک در پیش‌بینی ورشکستگی و مقایسه آن با مدل Z آلتمن در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۸ (۶۵)، ۱۱۴-۹۹.

کردستانی، غ.؛ تاتلی، ر.؛ کوثری‌فر، ح. (۱۳۹۳). ارزیابی توان پیش‌بینی مدل تعدیل شده آلتمن از مراحل درماندگی مالی نیوتون و ورشکستگی شرکت‌ها. دانش سرمایه‌گذاری، ۳ (۹)، ۹۹-۸۳.

کردستانی، غ.؛ تاتلی، ر. (۱۳۹۳). کیفیت سود و وضعیت مالی. مطالعات حسابداری و حسابرسی (۱۱)، ۴-۱۹.

کرمی، غ.؛ افتخاری، و. (۱۳۹۲). بررسی برخی معیارهای کیفیت سود حسابداری در چرخه‌های تجاری. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۰ (۴)، ۱۱۲-۹۳.

کرمی، غ.؛ سید حسینی، س. م. (۱۳۹۱). سودمندی اطلاعات حسابداری نسبت به اطلاعات بازار در پیش‌بینی ورشکستگی. مجله دانش حسابداری، ۳ (۱۰)، ۱۱۶-۹۳.

مشایخی، ب.؛ مهرانی، س.؛ مهرانی، ک.؛ کرمی، غ. (۱۳۸۴). نقش اقلام تعهدی اختیاری در مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی (۴۲) ۱۲، ۷۴-۶۱.

مهرانی، ک.؛ زارع زادگان، ا. (۱۳۹۲). کیفیت سود، ریسک ورشکستگی و جریان‌های نقدی آتی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۰ (۱)، ۱۱۲-۹۳.

Ahmadpour, A. & Shahsavari, M. (2014). Review of How Managers Use Engagements in Varied Levels of Financial Distress in Listed Companies of Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Knowledge*, 5 (19), 27-50. (in Persian)

Ball, R. (2013). Accounting Informs Investors and Earnings Management is Rife: Two Questionable Beliefs. *Accounting Horizons*, 27 (4), 847-853.

- Ball, R., & Shivakumar, L. (2005). Earnings Quality in UK Private Firms: Comparative Loss Recognition Timeliness. *Journal of Accounting and Economics*, 39 (1), 83-123.
- Barth, M., Beaver, W. H. & Landsman, W. (1998). Relative Valuation Roles of Equity Book Value and Net Income as a Function of Financial Health. *Journal of Accounting and Economics*, 25 (1), 1-34.
- Basu, S. (1997). The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 24 (1), 3-37.
- Dechow, P. & Dichev, I. (2002). The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors. *The Accounting Review*, 77 (Supplement), 35-59.
- Dichev, I. & Tang, V. (2008). Matching and the changing properties of accounting earnings over the last 40 years. *The Accounting Review*, 83 (6), 1425-1460.
- Ebrahimi Kordlor, A. & Mohammadi Shad, Z. (2013). Investigating the Relationship between Default Risk and Earning Response Coefficient (ERC). *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 21 (1), 1-18. (in Persian)
- Etemadi, H., Dastgir, M., Momeni, M. & Farajzadeh Dehkordi, H. (2012). Discretionary Accruals Behavior of Iranian Distressed Firms. *Middle Eastern Finance and Economics*, 16, 44-53.
- Fadaei Nezhad, M., Shahriary, S. & Salim, F. (2015). An analysis of the relationship between financial distress risk and equity returns. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 22(2), 243-262. (in Persian)
- Firuzian, M., Javid, D. & Najmedini, N. (2011). The Application of Genetic Algorithms in Bankruptcy Predication and the Comparison of it with Altman's Z-model listed companies in Tehran Stocks Exchange (TSE). *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 18(65), 99-114. (in Persian)
- Francis, J., LaFond, R., Olsson, P. M. & Schipper, K. (2004). Costs of Equity and Earnings Attributes. *The Accounting Review*, 79 (4), 967-1010.
- Gaio, C. & Raposo, C. (2011). Earnings Quality and Firm Valuation: International Evidence. *Accounting and Finance*, 51, 467-499.
- Hayn, C. (1995). The Information Content of Losses. *Journal of Accounting and Economics*, 20(2), 125-153.
- Hu, N., Huang, R. & Fang, R. (2017). Credit Default Swaps and Earnings Management. Working paper, available at: <https://ssrn.com/abstract=2926264>.

- Hussain, A., Sanusi, Z., Mahenthiran, S. & Hasnan, S. (2016). Management Motives and Firm Financial Misstatements in Malaysia. *International Journal of Economics and Financial*, 6 (S4), 18-25.
- Karami, G. & Eftekhari, V. (2012). Review of Earnings Quality over the Business Cycle. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 20 (4), 93-112. (in Persian)
- Karami, G. & Seyed Hosseini, S. (2012). Usefulness of Accounting Information to Market Information in Predicting of Bankruptcy. *Journal of Accounting Knowledge*, 3 (10), 93-116. (in Persian)
- Khajavi, S., Bayazidi, A. & Jabarzadeh Kangarlui, S. (2012). A Comparison Investigation of Financial Reporting Quality in Financially Distressed and Non-Distressed Firms Case Study: Listed Companies in TSE. *Journal of Empirical Research in Accounting*, 1 (3), 53-68. (in Persian)
- Kordestani, G. & Tatli, R. (2014). Quality of Earnings and Financial Situation of Companies. *Accounting and Auditing Studies*, (11), 4-19. (in Persian)
- Kordestani, G., Tatli, R. & Kosari Far, H. (2014). The Evaluate ability of Altman adjusted Model to Prediction Stages of Financial Distress Newton and Bankruptcy. *Journal of Investment Knowledge*, 3 (9), 83-100. (in Persian)
- Li, F., Abeysekera, I. & Ma, S. (2014). The Effect of Financial Status on Earnings Quality of Chinese-Listed Firms. *Journal of Asia-Pacific Business*, 15 (1), 4-26.
- Mashayekhi, B., Mehrani, S., Mehrani, K. & Karami, G. (2005). Discretionary Accrual Rule in Earnings Management in Listed Companies of Tehran Stock Exchange. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 12(42), 61-74. (in Persian)
- Mehrani, K. & Zare Zadegan, O. (2012). Earnings Quality; Bankruptcy Risk and Future Cash Flows. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 20 (1), 93-112. (in Persian)
- Mikhail, M. B., Walther, B. R. & Willis, R. H. (2003). Reactions to Dividend Changes Conditional on Earnings Quality. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 18(1), 121-151.
- Nagar, N. & Sen, K. (2016). Earnings Management Strategies during Financial Distress. *Working paper*, Indian Institute of Management.
- Salehi, M. & Bazrgar, H. (2015). The Relationship between Earnings Quality and Insolvency Risk. *Strategy of Financial Management*, 3 (8), 113-140. (in Persian)

- Sweeney, A. (1994). Debt-covenant violations and managers' accounting responses. *Journal of Accounting and Economics*, 17 (3), 281-308.
- Talebnia, G., Salehi, M. & Jabbarzade Kangarluei, S. (2011). A study of the impact of collapse on financial reporting quality of listed companies: Some Iranian evidence. *African Journal of Business Management*, 5 (10), 3858-3865.
- Watts, R., & Zimmerman, J. (1986). *Positive accounting theory*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Zuo, L. & Hussain, S. (2008). Debt-Covenant Violations and Managers Accounting Responses. *Applied Financial Economics Letters*, 4: 183-186.